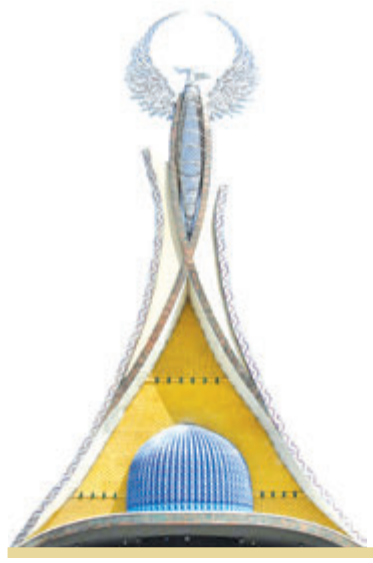

Инсонларнинг дарду ташвишларини ўйлаб яшаш —
одамийликнинг энг олий мезонидир

Bugungi O'ZBEKISTON

Ijtimoiy-iqtisodiy, axborot, huquqiy, madaniy-ma'rifiy gazeta

E-mail: bugungiuzbekistan@gmail.com

2026-yil 20-oktyabr, 20-son (94)

ЁҚИЛҒИ-ЭНЕРГЕТИКА ТАРМОҒИДАГИ ИСЛОҲОТЛАРНИ ЖАДАЛЛАШТИРИШ ЮЗАСИДАН САРМОЯДОРЛАР БИЛАН МУЛОҚОТ БЎЛИБ ЎТДИ

Президент Шавкат Мирзиёев 16 октябрь куни ёқилғи-энергетика тармоғидаги ислоҳотларни жадаллаштириш ва соҳанинг инвестициявий жозибадорлигини ошириш юзасидан сармоядорлар билан очик мулоқот ўтказди.

Мамлакатимиз етакчиси барқарор энергия таъминоти иқтисодиёт ривожини, тадбиркорлар режалари ва аҳоли фаровонлигини унинг муҳимлигини таъкидлади. Сўнгги ўн йилда энергетика бозори хусусий сармоёга очилиб, давлат-хусусий шериклик механизмлари жорий этилди. Бу даврда соҳага 35 миллиард доллар инвестиция киритилди. Қўёш, шамол ва гидроэлектр станциялари ҳисобига қайта тикланувчи энергиянинг жами генерациядаги улуши 31 фоизга етди.

Мулоқот куни умумий қиймати 4 миллиард 700 миллион долларлик олти йирик лойиҳа бўйича битимлар имзоланди. Улар доирасида 3 минг мегаватт генерация ва 400 мегаватт энергия сақлаш қуввати яратилади.

Президентимиз энергетикага инвестиция жалб қилишда янги босқич бошланаётганини қайд этди. Энди ҳар бир лойиҳа янги қувват яратиш билан бирга таъминот ишончилигини ошириши ва электр йўқотишларини камайтириши зарур. 2030 йилгача 22 минг мегаватт янги қув-

ват барпо этиш, йиллик электр ишлаб чиқариш ҳажмини 129 миллиард киловатт-соатдан ошириш ва қайта тикланувчи энергия улушини 54 фоизга етказиш мақсад қилинган.

Бунинг учун генерация, узатиш ва энергия сақлаш тизимлари ўзаро боғлиқ ҳолда ривожлантирилади. Қайси ҳудудда қандай қувват зарурлиги олдиндан режалаштирилиб, тайёр лойиҳалар очик танловга чиқарилади. Инвесторларга ер майдони, тармоққа уланиш ҳамда электрни харид қилиш шартлари аввалдан маълум қилинади. Яқин вақтда умумий қуввати 2 минг 200 мегаватт бўлган олти қўёш ва шамол станцияси лойиҳаси танловга қўйилади.

Илк бор энергетика соҳасининг 2050 йилгача бўлган Миллий бош режаси ишлаб чиқилиб, эълон қилинади. Келгуси йил 1 мартгача тармоқларга уланиш имкониятлари харитаси, 1 июлга қадар эса тўлиқ бош режа тақдим этилади. Бу сармоядорларга лойиҳаларини узоқ муддатга режалаштириш имконини беради.

Электр тармоқлари ва энер-

гия сақлаш инфратузилмасини кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилди. 2030 йилгача 5 минг километр тармоқ ва 16 та йирик подстанция қуриш, энергия сақлаш қувватларини 4,5 гига-ваттга етказиш режалаштирилган. Шунингдек, саноат корхоналари ва маълумотлар марказларининг ўсиб бораётган эҳтиёжини ҳисобга олиб, улар учун ишончли электр таъминотини олдиндан ташкил этиш зарурлиги таъкидланди.

Тақсимлаш тармоқларида хусусий сектор иштирокини кенгайтириш, ижтимоий соҳа объектлари ва насос станцияларини энергия тежамкор технологиялар асосида янгилаш масалалари ҳам кўриб чиқилди. "Яшил" энергия ишлаб чиқарувчиларнинг сертификатлар ва карбон кредитлардан қўшимча даромад олиши учун механизмлар жорий этилади.

Давлатимиз раҳбари инвестиция лойиҳалари маҳаллий саноат учун ҳам янги имкониятлар очилиши кераклигини таъкидлади. Юқори кучланишли ускуналар, энергия сақлаш тизимлари ва шамол генераторлари

бўловчи қисмларини маҳаллийлаштириш бўйича 850 миллион долларлик 12 та истиқболли лойиҳа тайёрланган. Фориш туманида қурилаётган атом электр станцияси учун зарур маҳсулотлар ишлаб чиқариладиган махсус саноат зонасини ташкил этиш режалаштирилмоқда.

Нефть-газ соҳасида геология-қидирув ишлари, конлар самардорлигини ошириш ва хомашёни чуқур қайта ишлаш бўйича ҳамкорлик кенгайтирилади. Устюртда "SOCAR" ва "British Petroleum" компаниялари билан олти инвестиция блокада қидирув ишлари олиб борилмоқда, хорижлик ҳамкорларга тақлиф этиш учун яна 128 та блок тайёрланган. Бухоро вилоятидаги МТО лойиҳасини амалга ошириш, Бухоро ва Фарғона нефтни қайта ишлаш заводларини модернизация қилиш режалари ҳам қайд этилди.

Суюлтирилган газ таъминоти-га бозор механизмларини босқичма-босқич жорий этиш масаласига тўхталиб, давлатимиз раҳбари бунда таъминот узлуксизлиги, хавфсизлик ва аҳоли-

га хизмат кўрсатиш сифати ус-тувор бўлиши шартлигини таъкидлади.

Янги энергия объектлари учун мутахассислар тайёрлашда инвесторлар иштирокини кенгайтириш тақлиф қилинди. Келгуси ўқув йилидан олийгоҳларда энергетика йўналишлари бўйича қабул квоталари оширилади, ҳар йили 50 нафар ёшнинг етакчи хорижий университетларда таҳсил олиши учун давлат грантлари ажратилади.

Сармоядорлар ер ажратиш, тармоққа уланиш ва техник шартларни олиш билан боғлиқ масалаларни доимий мулоқот орқали ҳал этиш ташаббусини илгари сурган эди. Шу муносабат билан Ёқилғи-энергетика соҳасида инвесторлар кенгаши ташкил этилади. Президент Администрацияси раҳбари бошчилик қиладиган Кенгаши лойиҳаларни тайёрлашдан тортиб, объектларни ишга туширишга-ча бўлган жараёнда юзага келадиган масалаларга тезкор ечим топиш билан шуғулланади.

3-бет

Халқ давлат идораларига эмас, давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак. Шавкат МИРЗИЁЕВ

Oltinsoyda uzumchilik va milliy taomlar festivali bo'lib o'tdi

Oltinsoy tumanida "O'zbekiston enoturizmi va milliy taomlar festivali" bo'lib o'tdi. Festivalda Surxondaryoning uzumchilik an'analari, milliy taomlari, mahalliy mahsulotlari va sayyohlik salohiyati keng namoyish etildi.

Tadbirda Surxondaryo viloyati hokimi Ulug'bek Qosimov ishtirok etdi. Dastlab viloyat rahbari mehmonlar va mutasaddilar bilan birgalikda shahar va tumanlar pavilonlari, milliy taomlar, meva-sabzavotlar, uzumchilik hamda vinochilik mahsulotlari ko'rgazmalari bilan tanishdi.

Ko'rgazmalarda hududlarning o'ziga xos mahsulotlari, milliy qadriyatlar, hunar-

mandchilik namunalari va an'analari namoyish etildi. Ayniqsa, Oltinsoyning serhosil uzumzorlari, uzum navlarining xilma-xilligi va mahalliy mahsulotlar festivalining asosiy e'tibor markazida bo'ldi.

Festival marosimida so'zga chiqqan viloyat hokimi bunday tadbirlar milliy qadriyatlarimizni targ'ib qilish, mahalliy mahsulotlarni keng ommalashtirish, tadbirkorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratish va hududning sayyohlik jozibadorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini ta'kidladi.

Festivalda viloyatning 15 ta hududi o'zlariga xos milliy taomlar, meva-sabzavotlar, uzum navlari va hunarmandchilik mahsulotlarini namoyish etdi. Oliy ta'lim muassasalari tomonidan tashkil etilgan "Dunyo taomlari va xalqlari" ko'rgazmasi, milliy sport o'yinlari, folklor-etnografik jamoalar chiqishlari hamda brend restoranlar taqdimotlari tadbirga yanada fayz bag'ishladi.

Tantanali ochilish marosimi konsert dasturi bilan davom etdi. Poytaxtdan tashrif buyurgan san'atkorlar, vohaning taniqli xonandalari, ansambllar va folklor jamoalari chiqishlari ishtirokchilarga ko'tarinki kayfiyat ulashdi.

O'z muxbirimiz

Ботир УСМОНОВ,
Тошкент кимё-технология
институты ректоры, техника ва
педагогика фанлари доктори, профессор

ТАЪЛИМ СИФАТИ АУДИТОРИЯДАН БОШЛАНАДИ

Университет стратегияси талаба билими ва жамият манфаатига қандай хизмат қилиши керак

Дипломини қўлига олган ёш мутахассис илк бор иш жойига келди. Унга дарсликдаги таърифни айтиб бериш эмас, муайян муаммони ҳал қилиш топширилди. Энди унинг назарий билими, мустақил фикрлаши, масъулияти ва бошқалар билан ишлаш қобилияти бир вақтнинг ўзида синовдан ўтади. Таълим сифати ҳақидаги энг жиддий савол ҳам шу ерда туғилади: университет ёш инсонни ана шу вазиятга қай даражада тайёрлади?

Олий таълим ҳақида сўз борганда, кўпинча қабул кўрсаткичлари, янги бинолар, молиялаштириш ҳажми ёки халқаро алоқалар тилга олинади. Буларнинг ҳар бири аҳамиятли. Лекин уларнинг қадри талабанинг қандай билим ва кўникма эгаллаганида намоён бўлади. Замонавий лаборатория таълим жараёнига хизмат қилса, ҳамкорлик янги тажриба олиб кирса, ажратилган маблаг ўқитиш имкониятини яхшиласа, натижа ҳақида гапириш мумкин.

3-бет

УНИВЕРСИТЕТДА ДУНЁ НИГОҲИДАГИ ЁШЛАР ТАЪЛИМ ОЛМОҚДА

Илҳомжон ТЎХТАСИНОВ,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети ректори, педагогика
фанлари доктори, профессор

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети 77 йиллик тарихга эга. У 1992 йилгача Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтини (1949 йилда ташкил этилган) ва Республика рус тили ва адабиёти институтини (1963 йилда ташкил этилган) бирлаштириш натижасида 1992 йилда университет мақомини олди. Университетимизда 11 та факультет, 48 та кафедра ва 1315 нафар профессор-ўқитувчи ишлайди. Талабалар сони 23329 нафарни ташкил этади. Бундан ташқари, университетимиз қошида Педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ривожлантириш тармоқ маркази, Академик лицей ва Республика тил ўрганиш маркази фаолият юритмоқда.

2-бет

” Ҳар бир давлат хизматчиси ҳар куни ўзининг меҳнати билан эгаллаб турган лавозимига лойиқлигини исботлаши керак.

КўНГИЛНИ ҲАВОЛАНТИРИШ – САОДАТДИР

Кўпдан кўп тафсилотларни кўриб-кузатиб, анча йиллардан бери битта хулосага келганман: Деновда инсон учун қусур ҳисобланган ҳамма нарсани қилиш ва ҳаттоки ғоздай бўлиб юриш мумкин, аммо бу ерда адолатсизликни яъни умуминсоний кадриятлар мажмуасининг улгуси ўлароқ қарор топган ижтимоий мезонларни оёқости қилсангиз, чойхона иборалари билан айтганда “оқ”ни “қора” ё “қора”ни “оқ” десангиз ва фаолиятингизни шу асосга курсангиз, деновликлар кечирмайдилар ва ўзлари ҳам ғайри шуурий жазава билан бошингизга шундай кунларни соладиларки, қочгани жой тополмай қоласиз.

Тўғри, замон офатларининг салмоғига етиб бўлмайди — улар муборақ ҳадисларда бирма-бир саналган ва улардан омон қолиш йўллари ҳам баён қилинган: Пайғамбаримиз Мухаммад сололлоху алайҳи вассаламининг суннатларига амал қилмоқ! О-о, бу — осон эканми! Имом Аъзам Ҳазратлари қози бўлмаслик учун ўзини жинниликка солган ва тақлифни рад этганлиги учун зиндонбанд қилишган. Ҳудди Имом Аъзам ҳазратлари замонидак қози бўлмоқ учун пора бермоққа тайёرمىз! Бу тафсилотларни айтиш билан бундан минг йиллар илгари ҳамма Пайғамбаримиз Мухаммад (с.а.в)нинг суннатларига маҳкам ёпишган эди, ҳозир ундай эмас, ҳамма имонсиз бўлиб кетди деган фикрни мутлақо айтмоқчи эмасман — Одамзод ҳозир қандай бўлса минг йил илгари ҳам табиатан ҳудди шундай эди: пора-хўрлик, зинокорлик, харомхўрлик, адолатсизлик... эҳтиёжга яраша, фақат АҚШнинг долларлари бўлмаган ҳолос. Чунки, у замонларда қоғоз пуллар бўлмаганидан ҳозир ҳатто олиб юриш таъқиқланган тан-

галарни... одамлар чарм халтачаларга солиб, олиб юришган, ҳожатини битирмоқ учун ана шу олтин тангаларни харажат қилишган — одамнинг ҳатто ичи ачийди! Имом Аъзам ҳазратлари нега бугуннинг ибораси билан айтганда Олий суд Раислиги вазифасини қабул қилишдан кўра ўзини жинниликка солиб, зиндонда ётишни, у ерда калтакланишни аъло билди? Чунки, ул зот Аллоҳнинг ҳахридан, жаханнамнинг оташидан беънихоя даражада кўп кўрқар эдилар. Ана шундай муборақ одамлар борлиги учун ҳам тоғлар жойида турипти, акс ҳолда улар қум зарралари сингари осмону-фалакда учиб юрар эдилар!

Таъмасиз қилинган хизмат одамнинг кўксини тоғдай кўтаради деган гапларни уламоларнинг китобларида ўқиганмиз. Агар одамнинг кўкси баланд бўлса, дуч келган одам унга оёқ кўёлмас экан-да, деновлик уддабуронлар Юнус Уроковни йўриғига юргизолмаганлигининг сабаби ҳам, балки шундан-дир.

Денов тиббиёт тизимида олиб борилаётган самарали ишларни са-

наб адоғига етиб бўлмайди. Аммо бу ишлар жараёнида Юнус Уроқовнинг иштироки кўзга ташланмайди — шундай кўп ишларни, энг муҳими 3,5 мингга яқин киши тизимда ишлайдиган ташкилотдаги аҳиллик, кўтарингки кайфият, фидокорлик каби ишларни амалга ошириб, 350 беморга донорлик қилиб қон бериб ҳеч нарса бўлмагандай назардан четда жим туриш учун... одам қандай бўлиши керак? Бош табиб ўз қонини касалларига бериш... Ахир, бир тадбиркор кўчага бир туپ кўчат экса, телевизорни ҳеч кимга бермайди, Юнус Уроқов тумандаги катта тизимида шунча ишлар қилса-ю, ҳеч нарса қилмагандай миқ этмай юрса... Фарзандларингизни ҳалол лўкма билан боқинг деган ҳадисларни энди-энди ўқияпмиз. Ҳозир ҳам худди аввалги замонлардагидек катта-катта амалдорларнинг фарзандлари ноқобил чиққанига ҳайрон қолиб юрамиз.

Харом мол, агар у танаввул этилса, кўнгилни ўлдириб, юзни қора, имонни пароканда қилишга иккдор бўлмаслиқнинг мутлақо иложи йўқ.

Деновда пул дарё бўлиб оқади, фақат кўзга кўринмайди, ҳолос. Бу ерда нафақат туманнинг, балки вилоятнинг об-ҳавосини белгилайдиган шундай пулдорлар борки, ХХ-асрда “мен-менман” деган туман

“оға”ларини “ўзиники” қилиб олган. Хонаси келди, ХХ асрнинг етмишинчи йилларидан бир ривоят қилиб берайин: туман оғаси шаҳар савдо ташкилотининг раҳбарини ҳузурига чақириб фалон бичимдаги, фалон тусли икки жуфт костюм топинг деб амр қилипти. Бир ҳафта ўн-кунда буюртма ҳозир бўлавермагач, худлик билан ҳалиги раҳбарни чақириб: “Нега йўқ бўлиб кетдингиз?” депти. “Э, фалончи ака одамларимиз Душанбегга ҳам бориб келди, сиз айтган костюм ҳеч жойда йўқ” деса, салтанат соҳибни “Ленинградда ҳам йўқ, эканми!” деган экан.

Яқиндаги бир ҳолатни ҳам айтиб ўтиш лозимга ўхшайди. Туман ташкилот раҳбарларидан бири деновлик бир йигит билан бир хил костюм-шимда давра айланиб юрипти. Ўтирганлардан бири: кўряписизми, шу йигит эртага катта бўлади. Не кўз билан кўрайки бир ҳафта ўтар-ўтмас ўша йигит катта ишга ўтиб кетди.

Мен кўп йиллардан бери радио эшитаман.Ишхонамда радио бор. Мен сизга айтсам мусиқа тинглаш масаласида баъзилардек эмасман. Отажон Худойшукуров айтган “Хоразм сегохи”, “Катта суворалар”ни тинглаш учун ҳамма ишларимни йиғиштириб қўяман. Дилнұра Қодиржонованинг авжлари ҳам мени ҳайратга солади. Мен айтаман: энди бу авжларга ҳеч кимнинг қўли етмайди. Қабринг нурга тўлгур Дилнұра мумтоз қўшиқлар ижросини шу даражада баландга кўтариб ташладики, унинг пойида ҳали кўп йиллар мингирлаб юрсақ керак. Сизга бир гапни айтияйми — қабринг нурга тўлгур Отажон Худойшукуровнинг, Дилнұра Қодиржоноваларнинг авжлари одамни кўнглини тоғдай кўтаради! “Кўтаради” деган ибора жуда ғариб бундай қўшиқларни эшитган одам ҳавола-нади: ана шу ибора тўғри! Кўнглини ҳаволантириш эса — саодатдир:

мен ҳар сафар “Лисон ут-тайр”нинг охирига борганда шундай кайфиятга тушиб қоламан. Вужудимга аллақандай куч қўйилиб кела бошлайди. Кўнгилнинг ҳаволанишида эса гап кўп: кўлтигингиздан гўёки қанот ўсиб чиқади, одим отганингизда оёғингиз ердан узилади, осмон-фалакларга учгингиз келаверади. Қайсидир йили Зайниддин Зидан раҳбарлигида фаранг футболчилари жаҳон чемпиони бўлишди: халқ бундан ҳаволаниб кетди ва мамлакат бўйича меҳнат унумдорлиги йиғирма фоизга ўсди! Ахир, Фаробий ҳазратлари “Наврўзи олам” билан кун сайин юрт фироғида тонглари сарғайиб бораётган тутқунларни даволаганлиги бизга манбалардан маълумку!

Мен айтаман: маромига етказиб ижро этилган мумтоз ашула аслида зикрдир! Шунинг учун унга даҳл қилиш, ўзининг ҳолидан беҳабар қўл уриш, унинг ўзига... мослаштириб ижро этиш халқнинг юрагига буров солиш билан баробар гуноҳдир, гумроҳлиқдир!

Яхши гапнинг, яхши сўзнинг, яхши ашуланинг ғамхўри, ичкюяри, бор — мухлислари, халқ! Башарият тарихи кўз кўриб, қулоқ эшитмаган юксалишлар қуршовида. Бу ҳолатлар осойишталигимизни таъминлаб беради, дегани эмас. Аксинча, мавжуд ҳаракатдаги тизим фаолиятига турли йўллар билан рахна солишга уринишлар бўлиши шубҳасизлигини англатади. Биз истаймизми — йўқми бу кўҳна олам шундай аралган. Она тупроғимиз ўз-ўзидан обод бўлмаган. Биринчи Президентимиз улуг минбарлардан туриб, ҳаммамни бир ёқадан бош чиқариб, олдинга талпинишга чорлар эди. Одамлар ишончини қозониб, уларнинг қора қозони қайнаб туришини таъминлашнинг ўзи улкан бахт эди. Ҳозир ҳам қийинчилик дамларини ёдга олсам, бадамин сесканиб кетади. Боиси, кўпчилик-

нинг кейинги тақдири қандай кечар экан, деган ўй билан яшаганман. Оғир синовли йиллар даврида ҳокимият тизимида оддий ходим бўлиб ишлаш ҳам кишига жиддий масъулият юкларди. Бирок менга одамларнинг тақдири билан боғлиқ масъулиятли вазифа ишониб топширилган эди-да. “Мана сенга тўкин ҳаёт, мана мақсадинг сари ойдин йўл, қани марҳамат” демаган ҳеч ким. Ҳаммаси бошидан бошланган: эл дардига малҳам бўлиш учун бор имкондан фойдаланишга ҳаракат қилинган эди. Бу гапларни шунчаки айтиб бўлмайди. Қаҳатчилик — нақд жаханнам оловини пуркарди. Йўқчиликнинг нафаси бош суқмаган остона қолмаганди. Шунда халқ жипслашди, қўлни-қўлга бериб, биргаликда манзил томон ҳаракат қилинди. Тахликали кезларда мен Ватаним учун нима қилишим керак, деган ўй барчанинг қалбига муқрланди. Аини ушбу паллаларда халқнинг матонати яна бир қарра кўриқдан ўтди. Ха, бу гаплар Ватан учун жоним фидо, деган ҳар бир киши учун ибратдир. Унутмаслик лозимки, Мустақиллик декларацияси Ўзбекистондек турмуш даражаси ниҳоятда паст бўлган давлат бошига не-не азобу кўргилиқларни солиши муқаррар бир вазиятда қилинган одилона қарор натижаси эди, албатта. Эркинликка шунчаки эришилмагани, бу йўлда чекилган ҳасратлар юзаки тўқима ёки афсона эмас. Шу ҳужжат асосида бошқа қонунларимизга секин-аста тартиб берилди. Бош қомусимиз қабул қилинди. Ҳуқуқий кафолатланган жамиятдаги ўзгаришлар, юксалишлар эса нафақат ўзимизни, балки дунё ахлини лол қолдирди. Йўлга чиққан карвонимиз қанчалик шахонга буй кўрсатдик. Айтиш мумкин-ки, бу — мустақиллигимизни ғоятда қадрлашга ҳамда шу эл учун бор ғайрат — шижоат билан меҳнат қилишга чорлайди. Энг олий неъмат ҳам шу эмасми?!

Таштемир ТУРДИЕВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ҳодими,
Денов туман Маънавият ва маърифат бўлинмаси раҳбари

Тил — халқнинг тарихий хотираси, миллий тафаккури ва маънавий қиёфасини саклайдиган бебаҳо кадриятдир. У инсонни аждождлари билан боғлайди, дунёни англаш тарзини шакллантиради ва келажак авлодга маънавий тажрибани етказлади. Шу маънода Ўзбек тили байрами фақат бир санани нишонлаш эмас, балки тилга бўлган кундалик муносабатимиз, ундан тўғри ва масъулият билан фойдаланишимиз хусусида яна бир бор ўйлаш имкониятидир.

Бугун илм-фан, технология ва халқаро мувоқот тез суръатлар билан ривожланаётган бир пайтда она тилининг нуфузи алоҳида аҳамият касб этмоқда. Тилнинг қадри унинг фақат тарихийлиги ёки гўзаллигидан эмас, балки жамиятнинг барча соҳаларида тўлиқ ва табиий қўлланишидан, авлодлар ўртасидаги маънавий боғлиқлиқни таъминлай олишидан билинади. Шу боис ҳар биримиз она тилига муносабатни оддий одат эмас, фуқаролик ва маънавий масъулият деб англашимиз керак.

Профессор Миразиз Миртожиевнинг “Ўзбек тилида полисемия” асарида кўп маъноли сўзлар тил луғат таркибининг муҳим бириквлари экани таъкидланади. Бундай сўзларнинг кўплиги халқ тафаккурининг образли ва боғланишли фикрлашга бойлигини кўрсатади. Масалан, “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да оддийгина бош сўзининг йиғирмага яқин маъноси изоҳланган. Унинг бош кўтармоқ, бош қўшмоқ, бош қотирмоқ, бошини эгмоқ, бир ёқадан бош чиқармоқ, боши

берк кўчага кириб қолмоқ каби ибораларда келиши ҳам тилимизнинг семантик ва образли имкониятларини намоён этади. Тилнинг қудрати ана шу маъно қатламларида, сўз билан сўзнинг ўзаро муносабатида, зарур пайтда фикрни аниқ, зарур пайтда эса нозик ифода эта олишида кўринади. Шунинг учун она тилини ўрганиш имло ёки грамматика қоидаларинингина биллиш эмас. У халқнинг тафаккур тарзи, тарихий хотираси, одоби ва дунёга муносабатини англаш демакдир.

Она тилимиз ҳақида ўйлаган ҳар бир ўзбекнинг хаёлига, албатта, Низомиддин Мир Алишер Навоий ижоди келади. Алишер Навоий ижодининг улуғворлиги, уммондай сарҳадсиз ва чуқурлиги бутун дунё томонидан эътироф этилган. Она тилимиз ҳам ана шундай уммон. Биз унинг кенглиги ва мавжланишини тўла тасавуриримизга сифдира олмаймиз. Навоий мероси ўзбек тилида энг мураккаб фалсафий фикрни ҳам, энг нозик инсон туйғусини ҳам юксак баъдий даражада ифода этиш имкони борлигини кўрсатади.

Хорижий тилларни билиш бугунги кунда катта эҳтиёж ва имкониятдир. Аммо бошқа тилни ўрганиш ўз она тилимизга бе-парволик қилишни англатмайди. Масала ўзлашма сўзнинг тилга қиришида эмас, балки ўзбекча мўқобили бор ҳолда уни исламаслик ва қўлламасликдадир. Айрим пешлавҳа, реклама ва хизмат кўрсатиш номларидаги чет тил бириквлари кўпчиликка тушунарсиз бўлиб қолмоқда. Шаҳар, муҳожаат маркази, хиёбон, савдо маркази каби аниқ ва табиий бириквлар мавжуд экан, улардан унумли фойдаланиш тилга ҳурматнинг оддий кўринишидир.

Тил софлиги уни сунъий равишда ёпиб қўйиш дегани эмас. Тил тирик организм каби янгиланади, янги воқеликлар билан бирга янги атамалар ҳам пайдо бўлади. Лекин бу жараёнда меъёр, тушунарлилик ва миллий тил қонуниятлари ус-

тувор бўлиши керак. Янги тушунча учун ўринли ўзбекча атама яратиш, унинг мазмунини изоҳлаш ва оммалаштириш фан аҳли, оммавий ахборот воситалари ҳамда таълим тизимининг умумий вазифасидир. Тил тарақиётига дахлдор яна бир муҳим масала — атамаларнинг изчил ва оммабоп бўлишидир. Илм-фан ва техникадаги ҳар бир янгилик ўзбекча аниқ, қисқа ва мазмундор ифодадан талаб қилади. Атаму мутахассислар учунгина эмас, кенг жамоатчилик учун ҳам тушунарли бўлса, у билимнинг оммаланишига хизмат қилади. Шунинг учун янги сўзларни яратишда тилнинг ички имкониятлари, миллий тафаккур ва қўлланиш қулайлиги биргаликда ҳисобга олиниши лозим.

Бугун она тилининг тақдири китоб ва дарсхона билангина чекланмайди. У телефон экранда, ижтимоий тармоқдаги ёзувда, электрон ҳужжатда, рекламада ва кундалик хабарлашувда ҳам намоён бўлади. Биргина хабар ёки эълондаги имло хатоси, бемаъни қисқартма ёки тушунарсиз аралашма минглаб кишининг тилга муносабатига таъсир қилади. Шу боис рақамли маконда ҳам адабий тил меъёрларига амал қилиш, мазмунни равшан ва ҳурмат билан баён этиш зарур.

Рақамли муҳитда тил маданияти фақат имло билан ўлчанмайди. Электрон ҳужжат, интернет саҳифаси ёки ижтимоий тармоқдаги ҳар бир матн

уни ўқиган инсонга муассаса, муаллиф ва умумий маънавий муҳит ҳақида тасаввур беради. Шу сабабли давлат ва жамоат ташкилотлари, таълим муассасалари ҳамда оммавий ахборот воситалари ўзбек тилидаги матннинг равлонлиги, аниқлиги ва услубий меъёрига эътиборли бўлиши зарур. Бу эътибор тилга эҳтиромни амалий тарзда намоён этади.

Хорижий тилни яхши билмаслиқ камчиликдай туюлади. Лекин она тилимизда бир варақ матнни хатосиз ёза олмаслигимиз бизни етарлича ўйлантирмайди. Фарзандларимизнинг чет тилни ўрганишига алоҳида аҳамият қаратамиз, аммо унинг она тилидаги нутқ маданияти ва ёзма саводхонлигига ҳам шунча эътибор беришимиз лозим. Ахир ёзма саводхонлик шахсининг савиясини, фикрни тартибли баён қила олишини ва бошқаларга бўлган ҳурматини кўрсатувчи омиллардан биридир.

Она тилига муҳаббат, авваламуд, оилада бошланади. Боланинг биринчи сўзи, биринчи эртаги ва биринчи саволи она тилининг оҳанги билан уйғунлашади. Ота-она, тарбиячи ва ўқитувчи сўзга эътиборли бўлса, болада ҳам тўғри нутққа, китобхонликка ва миллий маданиятга қизиқиш шаклланади. Университет ва мактабда эса тилни фақат фан сифатида эмас, балки фикрлаш ва мулоқот маданияти сифатида ўқитиш муҳим.

Ҳамма нарсада меъёр муҳим. Дорини белгиланган меъёрда истеъмол қилсангиз, даво бўлади, ортиқчаси эса асорат келтиради. Бошқа маданиятлардан илғор тажриба олиш, дунё билан ҳамнафас бўлиш зарур. Аммо бу жараён ўзлгимизни, миллий дидимизни, андиша, орият, инсоф, каттага ҳурмат ва кичikka иззат каби фазилатларни сусайтирмаслиги керак. Тил ана шу кадриятларни авлоддан авлодга етказадиган энг ишончли кўприкдир.

Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги мавқеини мустаҳкамлаш, унинг нуфузини ошириш ва жамиятнинг барча соҳаларида тўлиқ қўлланишини таъминлаш бугунги куннинг долзарб вазифасидир. Давлат бошқаруви, таълим, илм-фан, технология, банк-молия, тиббиёт, ҳуқуқшунослик ва дипломатия соҳаларида ўзбек тилининг имкониятларидан самарали фойдаланиш учун сифатли атамалар, мукаммал луғатлар ва пухта услубий қўлланмалар зарур. Бу борада қабул қилинган меъёрий ҳужжатлар тилни асраш, бойитиш ва аҳолининг нутқ маданиятини юксалтиришга хизмат қилади. Аммо тилнинг нуфузи фақат ҳужжат ва қарорлар билан эмас, ҳар бир индивиднинг кундалик муносабатимиз билан ҳам белгиланади. Тўғри ёзиш, ўринли сўзлаш, расмий матнни аниқ тузиш, фарзандга она тилида китоб ўқиб бериш, маҳалла ва иш

жойида адабий тил меъёрларига амал қилиш — буларнинг барчаси катта мақсаднинг кичик, аммо таъсирчан қадамларидир.

Бугунги кунда ўзбек тилининг рақамли имкониятларини кенгайтириш ҳам долзарб вазифадир. Электрон луғатлар, имло текширув дастурлари, миллий матн корпуси, сифатли таржима ва нутқий технологиялар она тилимизнинг замонавий ахборот маконидаги ўрнини мустаҳкамлайди. Бундай воситалар қанчалик ишончли ва омма учун қулай бўлса, ўзбек тилининг билим, мулоқот ва инновация тили сифатидаги мавқеи шунчалик юксалади.

Ўзбек тили байрами арафасида асрлар оша сайқалланиб, зуғум ва синовларни енгиб ўтган, қадимий ва навқирон, тегран ва бийрон она тилимга қараб: “Мангу омон бўл, она тилим! Минг йиллар оша халқимиз онг шуурига, руҳияти ва тарихига кўзгу, хисларига таржимон бўлиб хизмат қилавер!” дегим келади. Бу тилак байрам кунларидагина эмас, ҳар бир кунимиздаги тил маданияти ва амалий масъулиятимизда ўз ифодасини топсин.

Обидхон ҲУСАНХҲАЕВ,
Наманган давлат университети филология факультети декани, филология фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент